

DISCOURSE ON MEDIUM AGE PERIODIZATIONS

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD., West University of Timișoara

Abstract: A series of important events have made them considered landmarks for the beginning or the end of one period or another. These events may only concern limited geographical areas and are the result of longer historical processes.

Keywords: the Middle Ages, the European environment, the Romanian environment, periodization, historical landmarks

Așa cum ne este cunoscut, istoria umanității a fost împărțită după diverse criterii în câteva perioade. Până nu demult la scara istorică și folosind strict criterii sociale și ideologice istoria a fost împărțită în: istoria comunei primitive, sclavagismul, feudalismul, capitalismul și socialismul.

Pentru că unele popoare nu au cunoscut sclavagismul s-a spus despre acestea din urmă fie că au sărit peste o perioadă, fie s-a folosit termenul de orânduire tributală.

Dintr-un alt punct de vedere mai apropiat de realitate putem împărți istoria umanității astfel: 1. Comuna primitivă când omul era vânător și culegător; 2. Societatea Agricolă; 3. Societatea industrială; 4. Societate în care să domine serviciile sau informația- Societatea informațională.

Trecerea de la o perioadă la alta, indiferent cine face clasificarea și indiferent de criteriile presupune o evoluție a respective societăți, un eveniment important care oarecum trebuie să inaugureze această trecere, să o arate ca fiind definitivă, și schimbarea necesară a mentalității umane. Mai ușor spus, un vânător-culegător trebuie să se convingă că cultivând plante și crescând animale va trăi mai bine. Un agricultor a fost greu de convins că lucrând într-o fabrică sau chiar manufactură, va avea un trai mai bun, ș.a.m.d.

Evul mediu în multe locuri a folosit o parte din bogata moștenire culturală a antichității. În antichitate s-au format imperii dezvoltate din multe puncte de vedere cel puțin pentru Europa și pentru civilizația europeană a fost semnificativ Imperiul Roman. Moștenirea sa culturală s-a transmis până în zilele noastre. Un singur exemplu ni se pare elocvent- principiile dreptului public roman care au învins principiile de drept gentilice ale genilor. Primele se aplică și în prezent.

Din diverse motive Imperiul Roman a decăzut. Unii au deplâns decăderea moravurilor. Alții au susținut că Imperiul nu se mai putea extinde sau au dat vina pe popoarele migratoare, mai mult germanicii. Acestea au beneficiat la un moment dat de sistemul ospitalității și au fost așezate în interiorul granițelor imperiului. Cert este că în acest moment însă societatea română urma deja un curs descendent.

Pentru Europa în general și pentru teritoriul de la Nordul Dunării de Jos decăderea Imperiului Roman a marcat un nou început – începutul perioadei medievale. Chiar dacă în perioada antichității s-au format civilizații înfloritoare, evul mediu a fost perioada în care s-au

format principalele state și popoare europene. În aceste din urma zone o lungă perioadă de timp o cunoaștem sub denumirea de perioada pre-feudală.

Diverse repere referitoare la Imperiul Roman

Pentru teritoriul de la Nordul Dunării de Jos parasirea Daciei Traiane de către romani a însemnat un moment foarte important .

La jumătatea secolului al III lea Imperiul Roman a trecut printr-o perioadă grea astfel, invaziile barbare au avut loc aproape în fiecare an. Mai amintim *perioada celor treizeci de tirani* sau uzurpatori.

Pentru regiunile dunarene amintim revolta lui Regalianus, guvernatorul Moesiei inferioare. Regalianus s-a proclamat împărat și a batut moneda proprie la Carnutum¹. Acțiunile sale au vizat în special Illyricum și Panonia , dar au fost implicate și regiunile dunarene. Autoritatea lui s-a extins până la Durostorum, oraș pe care l-a și stăpânit pentru foarte puțin timp². Revolta lui Regalianus din anii 258-259 d.hr. nu a avut sort de izbândă.

Pentru teritoriile de la Nordul Dunării de Jos abandonarea provinciei Dacia de către administrația și armata romană a însemnat un punct de reper pentru începutul unei noi perioade. Populația rămasă s-a învârtit în obstacole teritoriale și în uniuni de obstacole care au dăinuit și după formarea statelor medievale până în epoca modernă.

Am fi în dezacord cu mersul evenimentelor dacă am propune această perioadă ca reprezentând sfârșitul antichității și începutul perioadei pre-feudale. Spre sfârșitul perioadei pre-feudale însă a apărut poporul vechi roman și limba straromanească³

Dacă ne referim la părăsirea Daciei vom avea, în ceea ce privește un eveniment-reper câteva nelămuriri.

Considerăm însă, chiar pentru vremurile tulburi de atunci că acest lucru e insuficient pentru a vorbi de pierderea definitivă a Daciei. După complotul împotriva lui Gallienus însă, Claudius cu supranumele de “*Gothicus Maximus*” și Aurelian “*restitutor orbi Romana*” au avut de înfruntat numeroase atacuri ale gotilor, carpile, herulilor etc.,. Totuși Dacia Felix mai este pomenită într-o inscripție⁴ de pe vremea lui Decius, care a purtat și titlul de “*restitutor Daciarum*”, la fel ca și Gallienus⁵.

Izvoarele pe care le cunoaștem despre retragerea romanilor din Dacia nu prezintă pe larg evenimentul și nu sunt contemporane lui (*Sextus Aurelius Victor , Rufius Festus, VIII; Eutropius, IX,5 și XI,6; Historia Augusta Aurelianus ,394, din secolul al IV-lea; Orosius ,VII,22,7 din secolul al V-lea ; Iordanes ,Romana,217; Lexiconul Suidas,II,2 din secolul al VI-lea*). Toate însă leagă retragerea administrației romane de evoluția lucrurilor de la sudul Dunării, nu de neputința păstrării teritoriilor nord-dunarene⁶.

Aurelianus însuși a mai intervenit și la nordul fluviului, astfel că deși Legiunea a V a Macedonica a fost mutată de la Potaissa la Oescus, unități ale acesteia au lucrat la întărirea

¹ Stein , *Die Legaten von Moesia*, Budapesta, 1940,p.264, cu referiri și la *Historia Augusta-Claudius,7,4 (Kaiser Claudius),II*; . Pachia Tatomirescu, *Regalianus*

²*Ibidem*

³ Teodor.D.,Gh., *Preliminariile culturii vechi romanesti in Musaios*,VI,2001,p.89-96.

⁴ I.D.R., III,2,82

⁵ D.Tudor, *Sucidava*,Bucuresti,1976,p.95

⁶ *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol.II, Bucuresti,1970,p. V ; vezi și Ligia Barzu , S.Brezeanu, *Originea și continuitatea romanilor. Arheologie și tradiție istorică*, Bucuresti,1991,p.189

Suicidavei⁷. În vremea lui Constantinius (sfârșitul secolului al III-lea) se vorbea de “*provincia Dacia restabilita*” (*Panegyrici latini*), afirmatie demnă de menționat.

Gallerius, supranumit și Armentarius (“*Ciobanul*”) originar din Dacia Ripensis numit în 293 d.hr. Caesar de către Diocletian avea de gând, după cum scria Lactantius (*De mortibus persecutorum*, XVII,9), “*refacerea Imperiului dacic*”. În acest sens însă trebuiau să existe și condițiile pentru înfăptuirea acestei refaceri fie vorba desigur și de nordul Dunării.

În orice caz, probele referitoare la acesta din urmă au revenit de multe ori în atenția Imperiului Roman (și mai apoi a Imperiului Romano-Bizantin) care și-a exercitat influența aici. După retragerea aureliana, multe din așezările de secol II și III și-au continuat existența și la sfârșitul secolului al III-lea, în secolul al IV-lea și al V-lea.

Un alt eveniment important care poate marca sfârșitul antichității este tot legat de Imperiul Roman. De curând s-au împlinit 1700 de ani de la edictul din 313 care făcea din creștinism o religie tolerată.

Încă înainte de Constantin și Licinius Diocletian a fost foarte îngrijorat de răspândirea creștinismului în Imperiu.⁸ Multe schimbări în societate se pot produce odată cu schimbarea mentalităților. În aceasta perioadă creștinii nu se închinau zeilor oficiali și refuzau cultul imperial.

În anul 303 la îndemnul lui Gallerius și a altor sfătuitori inclusiv oracolul lui Apolo, Diocletian a ordonat să fie dărâmată catedrala din Nicomedia și a emis un edict împotriva creștinilor. În continuare se interziceau serviciile religioase, se ordona distrugerea bisericilor, iar creștinii marturisiti nu puteau apela la tribunale.⁹ Edictul nu a fost aplicat mai ales în Occident. Un eveniment în aceea vreme incendiul palatului din Nicomedia, a dus însă la înasprirea persecuției.

În anul 304 Diocletian și Gallerius au renunțat la măsurile moderate și au pornit o persecuție crancă împotriva creștinilor¹⁰.

Diocletian însă după cum stim a renunțat la tron, bolnav după o domnie îndelungată și odată cu el a renunțat și Augustul Apusului Maximilian. Gallerius a devenit Augustus în Orient și Constius în Occident.

Gallerius a avut o mare influență asupra lui Diocletian, astfel au fost numiți cezari un nepot și un prieten al lui Gallerius. Pretensiile lui Constantin fiul lui Constantius și ale lui Maxentius nu au fost luate în seamă. Deși se refuzase succesiunea ereditară Diocletian și Gallerius i-au pus pe noii augusti să și adopte cezarii. Diocletian s-a retras în 305¹¹.

La moartea lui Constantius trupele sale l-au programat Augustus pe Constantin și în anii următori luptele pentru putere s-au aprins din nou. În aceste lupte s-a afirmat și Licinius.

Din anul 310 Gallerius s-a îmbolnavit grav. În anul 311 era pe moarte și gândindu-se probabil că e pedepsit de zeul creștinilor a, revocat măsurile luate împotriva lor.

Proprietățile confiscate ale creștinilor nu le-au fost date înapoi, în schimb mulți cercetători consideră că adevăratul edict de toleranță a fost dat în 311 de Gallerius.

„*Tot atunci, situația creștinilor în Imperiu avea să se schimbe cu totul, fără vreă intervenție în acest sens din partea lui Constantin. Adevăratul edict de toleranță a fost emis în 311, de*

⁷ D. Tudor, *op.cit.*, p.96-98.

⁸ Warren Treadgold, *O istorie a statului și societății bizantine*, Iasi, 2004, p.39

⁹ *Ibidem*

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*

Galerius. El proclama recunoașterea creștinismului ca religie și dădea creștinilor dreptul de a se întruni, sub condiția de a nu tulbura ordinea publică; în schimb, creștinii aveau datoria să se roage zeului lor pentru prosperitatea împăratului și a statului roman. Explicația emiterii acestui edict, surprinzător dacă ne gândim că mai înainte de anul 311, Galerius îi persecutase cu asprime pe creștini, trebuie căutată, poate, în starea de derută în care acesta se găsea în acel moment, atins fiind de o boală necruțătoare, de pe urma căreia avea să și moară în scurtă vreme: este de crezut, de asemenea, că romanii începuseră să se sature de atâtea persecuții, vădit zadarnice, împotriva creștinilor”¹²

Printre alte aranjamente pe care am fost întotdeauna obișnuiți să le facem pentru prosperitatea și bunăstarea republicii, am dorit anterior să aducem toate lucrurile în armonie cu vechile legi și ordinea publică a romanilor și să ne asigurăm că chiar și creștinii care au rămas religia părinților lor ar trebui să revină la rațiune; deoarece, într-adevăr, creștinii înșiși, dintr-un motiv oarecare, au urmat o astfel de capriciu și au căzut într-o așa nebunie încât nu vor asculta de instituturile antichității, pe care le-au stabilit pentru început strămoșii lor; dar, la voința și plăcerea lor, ei vor face legi la sine pe care ar trebui să le respecte și ar aduna diverse popoare în diverse locuri din congregații. În cele din urmă, când legea noastră a fost promulgată în sensul că ar trebui să se conformeze institutelor antichității, mulți au fost supuși de teama de pericol, mulți chiar au suferit moartea. Și totuși, majoritatea dintre ei au perseverat în hotărârea lor și am văzut că ei nu au plătit respectul și venerația datorate zeilor și nu s-au închinat Dumnezeului creștinilor, având în vedere cea mai ușoară clemență și obișnuința obișnuită cu care ne-am obișnuit pentru a acorda indulgență tuturor, ne-am gândit că ar trebui să le acordăm și celorlalți, astfel încât aceștia să fie din nou creștini și să își poată purta conventiile, cu condiția să nu facă nimic contrar ordinii bune. Dar vom spune magistraților într-o altă scrisoare ce ar trebui să facă.

De aceea, pentru această îngăduință, trebuie să se roage Dumnezeului lor pentru siguranța noastră, pentru republică și pentru propria lor, ca republica să poată continua să fie nevinovată de fiecare parte și să poată trăi în siguranță în case.

Am prezentat edictul din 311 spre comparație cu cel din 313. Acesta din urma nici nu e considerat de mulți cercetători un edict propriu-zis. Cu toate acestea în 313 se prevedea restituirea proprietăților creștinilor.

„aceleași lucruri trebuie să fie înapoiate creștinilor, fără plată sau orice pretenție asupra unei recompense și fără nici un fel de fraudă sau de înșelăciune ”

A fost în mod impropriu numit edict, de fapt, este o scrisoare adresată de Licinius guvernatorilor provinciilor controlate de el, prin care le cerea să înceteze orice persecuție asupra creștinilor, iar proprietățile confiscate de la aceștia să fie imediat returnate. Scrisoarea nu consfințește creștinismul ca religie de stat și nici nu-l angaja personal pe Licinius în credința creștină.¹³

Posteritatea însă i-a atribuit principalul merit lui Constantin. După cum stim Constantin a avut un tata pagan și o mama creștină. Marea valoare a edictului din 313 constă în faptul că împăratul Constantin i-a favorizat pe creștini. El a văzut în creștinism o cale de a asigura unitatea imperiului.

Constantin cel Mare și Licinius și-au dat seama de rolul important pe care l-ar putea juca creștinismul în păstrarea unității Imperiului Roman, ce era amenințat din exterior, dar și din

¹²https://ro.wikipedia.org/wiki/Edictul_de_la_Milano

¹³https://ro.wikipedia.org/wiki/Edictul_de_la_Milano

interior de tendintele centrifuge ale diverselor popoare . Edictul de tolerant dat de cei doi îl completează pe cel dat de Galerius în 311, dar erau abrogate dispozițiile restrictive cu privire la creștini; se ordona astfel și restituirea lacasurilor de cult ,ale bunurilor confiscate ,inaugurându-se o nouă jurisprudență privind aceste bunuri ale bisericii¹⁴.

Chiar și în cazul în care unele lacasuri fuseseră cumpărate de particulari ,aceștia din urmă aveau să fie despăgubiți de stat ;aceste dispoziții au fost comunicate prin circulare (Lactanius,*De mortibus persecutorum*,48; Eusebiu din Cezareea, *Istoria ecleziastică*, X,1-14) în tot Imperiul. O circulară asemănătoare a fost adresată lui Licinus ,provinciilor din Orient și mai ales Asia Mică după înfrângerea lui Maximus Daia ,nefiind exclus ca acesta din să fi făcut la fel înainte de a muri tot în scopul de a castiga sprijinul creștinilor numeroși în partile orientale ale Imperiului¹⁵.

Tot în vremea lui Constantin au izbucnit o serie de neînțelegeri în sanul bisericii pe probleme teologice. Știind ca Licinius, din cauza acestor neînțelegeri a ordonat îndepărtarea tuturor creștinilor . În legătura cu teritoriul de la Nordul Dunării de Jos putem să afirmăm ca au existat martiri la Sudul Dunării în vremea mai sus numitului Licinius.Tot în legătura cu aceste teritorii cunoaștem și faptul ca mai apoi Constantin cel mare și-a impus stăpânirea și la nord de fluviu, construind și un pod între Oescus și Sucidava în timpul războaielor cu gotii .

În ceea ce privește creștinismul de aici nu putem să facem referire la o dată fixă, am putea afirma ca în răstimpul de liniște, pe când aceste teritorii se aflau în stăpânirea hunilor s-a generalizat noua religie¹⁶. Alți cercetători au considerat ca evul mediu are ca dată de reper oficializarea religiei creștine. Astfel în anul 380 împăratul Teodosiu s-a îmbolnăvit și a crezut ca va muri. Împăratul s-a creștinat de frică,însa el s-a însănătoșit.

Cu ocazia unor lupte împotriva unor uzurpatori în vest Teodosiu a cerut închiderea templelor pagane și a interzis riturile pagane . Aceasta s-a întâmplat pentru ca episcopul Romei Ambrozie l-a făcut cu un an înainte să se caiască public pentru masacrarea, la Tesalonic a unei mari mulțimi de oameni (desi o parte a acestei mulțimi linsese un general). În Egipt și Siria au izbucnit tulburări ale păgânilor la închiderea templelor lor¹⁷.

Edictul de la Tesalonic: Edict al împăraților Graciano, Valentinian (II) și Theodosius Augustus, în orașul Constantinopol.

„Ne dorim ca toți oamenii care sunt guvernate de administrarea clementă noastră profesază religia pe care divinul Apostolul Petru a dat romanilor, care până acum a fost predicată așa cum el însuși a predicat, și este clar că propovăduiesc Pontif și Damasus episcopul Alexandriei, Petru, un om de sfințenie apostolică. Aceasta este, în conformitate cu învățătura apostolică și doctrina evanghelică cred numai în divinitatea Tatălui, Fiul și Duhul Sfânt sub conceptul de măreție egală și o Trinitate pios. Hirotonim că ei au numele de creștini catolici care respectă această normă, în timp ce alții îi judecă pe dementi și nebuni despre care va cântări infamia ereziei. Întâlnirea lor nu plasează primii numele bisericilor și, mai întâi de răzbunare divină, iar apoi va fi pedepsit pentru propria noastră inițiativă vom lua după voința cerească. ”

În cea de-a treia zi a Calendarelor din martie din Tesalonic, în cel de-al cincilea consulat al lui Gratian Augustus și în primul rând al lui Theodosius Augustus¹⁸”(trad.autorului).

¹⁴ N.Iorga, *Istoria vieții bizantine.Imperiul și civilizația după izvoare*,București, 1874,p.61 și urm;I. Barnea, O.Ilieșcu ,Constantin cel Mare ,București,1982,p.37-39.

¹⁵*Ibidem*

¹⁶ N.Iorga,*Istoria romanilor*,vol.II *Oamenii pământului(până la anul 1000)*, București 1992,p.42

¹⁷ Warren Treadgold , *op.cit.*, p.86-87

¹⁸https://es.wikipedia.org/wiki/Edicto_de_Tesal%C3%B3nica

*Prin acest edict, creștinismul trebuia să devină singura religie oficială a Imperiului Roman în întregime. Pantheonul Roman a fost completat de-a lungul multor secole cu zeii, zeități și lazi domestice, cu cultul propriilor lor strămoși și chiar cu divinitățile preromane asimilate după procesul romanizării în multe părți ale Imperiului. Toate acestea trebuie abandonate pentru a îmbrățișa cultul unei religii monoteiste și a normelor morale care l-au însoțit. Cu toate acestea, Teodosie a protejat păgânii acum semi-clandestini de persecuția și hărțuirea creștinilor în măsura posibilităților lor.*¹⁹

În partea de vest Valentinian a fost asasinat de generalul german pagan Arbogast, a fost ales un împărat care era creștin doar cu numele și care era controlat de generalul Arbogast .

Teodosiu, împreună cu armata gotilor aliați a pornit spre răsărit. Aici a reușit până la urmă să îl învingă și să îl omoare, pe pe împăratul Eugeniu²⁰.

Înainte de a pleca împăratul a lăsat partea de est a imperiului fiului său Arcadius . În vest l-a chemat pe celălalt fiu Honorius . După sosirea lui Honorius în 395 Teodosiu a murit la Milano, ambii au fost dați în grijă lui Stilichon un general pe jumătate german care s-a căsătorit cu o nepoată a lui Teodosiu²¹.

Imperiul a fost împărțit de nenumărate ori . De această dată însă împărțirea a rămas definitivă. Și această împărțire poate fi considerată drept un punct de reper pentru începutul istoriei medievale a Europei .

Reperul oficial pentru începutul perioadei medievale sau mai bine zis pentru sfârșitul antichității îl constituie anul 476. Atunci împăratul roman Romulus Augustulus a fost dețronat de Odoacru. Acesta din urmă a trimis însemnele imperiale la Constantinopol.

Putem însă atrage atenția că în secolul următor Iustinian a recucerit o mare parte a teritoriilor pierdute, inclusiv în Italia. De asemenea Imperiul Roman de Răsărit a mai dăinuit încă 1000 de ani ca imperiu grec și bizantin (cultura grecească a devenit preponderantă iar neoplatonismul doctrina politică).

Concluzii

Am observat că putem considera ca date reper pentru sfârșitul antichității diverse evenimente religioase sau politice . Acestea pot fi contestate . Ar fi important de reținut că antichitatea nu s-a sfârșit la o dată fixă. De asemenea evoluția mediului European a fost creștină. În ceea ce privește Dunărea de Jos aici creștinismul și apoi creștinismul ortodox a jucat rolul cel mai important în supraviețuirea de-a lungul secolelor a populației. Religia a determinat în acele vremuri schimbarea mentalităților și a conștiințelor .

Fără să negăm data reper , oficială a sfârșitului epocii antice propunem doar ca aceasta să fie însoțită și explicată de evenimentele descrise în acest studiu. În ceea ce privește situația de la Dunărea de Jos ea a fost influențată de situația din Imperiul Roman de Răsărit-Bizantin.

BIBLIOGRAPHY

Ligia Barzu , S.Brezeanu, *Originea și continuitatea romanilor. Arheologie și tradiție istorică*, București, 1991

I.Barnea, O.Ilieșcu ,*Constantin cel Mare* ,București, 1982

¹⁹*Ibidem*

²⁰ Warren Treadgold, *O scurtă istorie a bizanțului*, București ,2003, p.45

²¹*Ibidem*

- Fontes *Historiae Daco-Romanae*, vol.II, Bucuresti,1970
N.Iorga, *Istoria vietii bizantine.Imperiul si civilizatia dupa izvoare*,Bucuresti, 1874
Idem , *Istoria romanilor*,vol.II *Oamenii pamantului(pana la anul 1000)*, Bucuresti 1992
Stein , *Die Legaten von Moesin*, Budapesta, 1940
Teodor.D.,Gh., *Preliminariile culturii vechi romanesti in Musaios*,VI,2001
Idem, D.Tudor, *Sucidava*,Bucuresti,1976
Warren Treadgold, *O scurta istorie a bizantului*,Bucuresti ,2003
Idem , *O istorie a statului si societati bizantine*, Iasi, 2004